

16. Формування педагогічної культури в Україні: зб. наук. пр. / наук. ред. В.С. Лобурець. – Полтава, 1996. – С. 52–54.

17. Закон України «Про охорону дитинства»: веб-сайт URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

18. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей»: веб-сайт URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2823-17>.

Науковий керівник: д. і. н., професор Сокирська В. В.

Д. М. Дем'яненко

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

МОНЕТИ КИЇВСЬКОЇ РУСИ

Монети – оригінальне і важливе історичне джерело. Відображення цілого кола ідей і понять в зображеннях і написах, імена і дати, що зустрічаються на монетах, їхні художні та епіграфічні дані, матеріал і техніка виготовлення, вага – як елемент метрології, рахунок грошей і залежність між монетами різних достоїнств, відносини між монетами різних держав, монетні реформи – все це робить монети дуже вдалим матеріалом для різнобічного вивчення економічної і політичної історії народів, їхньої матеріальної та духовної культури.

Історія наших грошей бере свої витoki з часів Київської Русі. Безпосередньо карбуванням монет в період давньоруської держави займалися мало. В основному використовували візантійські і арабські монети з золота та срібла, і то здебільшого через необхідність використовувати їх у зовнішній торгівлі. Так до появи монет Володимира Великого на території Київської Русі були в обігу такі чотири основних види монет: денарії; дирхеми; антоніани; міліариси.

Денарії, антоніани та міліариси мали чимало спільного, бо всі вони потрапили на територію Східної Європи з Римської імперії та її наступниці – Візантійської імперії. Варто зазначити, що масовий приплив римських срібних монет на територію лісостепової смуги Східної Європи почався в середині II ст. н. е., але він був короткочасним і різко скоротився на рубежі II і III ст. н. е. Найбільше число скарбів і окремих знахідок римських денаріїв виявлено на території України і Білорусі, зокрема в районі Києва і його околиць. У 214 р. починається карбування більших і важких срібних монет (4,7 – 5,3 г) – антонініани, які отримали свою назву від повного імені імператора Каракалли (211 – 217 рр.) – Марк Аврелій Антоній. Міліариси ж з'явилися за правління Костянтина Великого на початку у IV ст.

З появою Візантійської імперії на терени Русі проникає новий тип міліарисів – гексаграм або подвійний міліарис, який почали карбувати за імператора Іраклія у 615 році. На терені Русі гексаграми набули значного поширення у VII – VIII ст. Більше того, їх почали навіть дублювати у Тмутороканському князівстві. Тому при розкопках у Криму було знайдено чимало «варварських міліариси». Вже з XII ст. надходження цих монет призупинилося.

В кінці VIII ст. на територію давньоруської держави в великих кількостях починають проникати східні монети – дирхеми Арабського халіфату. Їхня назва походить від давньогрецького слова «драхма».

Дирхеми карбувалися в різних центрах величезної території халіфату – в містах Середньої Азії, Закавказзя, Ірану, Малої Азії і Месопотамії, в Африці та Іспанії. По іменах різних династій розрізняються дирхеми аббасидські, омейядські тощо. Всі вони мають ще одну спільну назву – куфічні монети, від «куфі» – особливого стилю письма, що виник в кінці VII ст. в іракських містах Аль-Куфе і Аль-Басрі і використовувався на монетах [4, 67]. Куфічні монети, отримуючи тубільні назви, ставали номіналами давньоруської грошово-вагової системи. В письмових джерелах, таких як «Повість временних літ» та «Руська Правда», вони відомі під назвами «куни» і «ногати».

До появи офіційних монет на Русі були поширені грошово-вагові одиниці, найвідомішою з яких була гривня. Назва «гривня» походить від прикраси із золота або срібла у вигляді обруча, яке носили на шиї (на «загривку»). Потім це слово набуло нового значення і стало відповідати певній кількості (вазі) цінного металу (гривня срібла – грошово-вагова одиниця).

Гривню рубали навпіл і кожна половина гривні називалася «рубль», або «рубль кривий». На кожному злитку ставилось князівське тавро із зазначенням ваги. Рубль також ділили на дві частини – «полтину», які в свою чергу ділилися на два «четвертака». Гривнею позначали певну кількість кун, колись рівну ціні з півфунтом срібла. Але з часом ці клаптики все більш поступалися металевим грошам, і в XIII столітті гривня срібла містила в собі вже сім гривень Новгородськими кунами.

Монетна гривня відома з середини XI ст. Першими виникли київські монетні гривні – ромбоподібні злитки вагою близько 164 г. Майже одночасно з'явилися новгородські гривні; – паличкоподібні злитки вагою близько 204,7 г, трохи пізніше – важкі гривні – за формою подібні до київських, але за вагою тотожні новгородським, і так звані чернігівські – ромбоподібні або еліпсоподібні злитки з розкутими кінцями або усією поверхнею, вагою близько 197 г. Новгородські гривні проіснували до XV ст., обіг інших завершився в XIII ст. Київські і новгородські гривні використовувалися на всій території Київської Русі, інші – переважно на північному заході Давньоруської держави.

Проте привезені монети і гривні не могли представляти Русь як суверенну державу. Аби піднести авторитет Русі, князь Володимир запровадив карбування власних монет. Цим Володимир підтвердив себе як повноцінного законного монарха Русі, котрий мав власну армію та власну монету. Звичайно, з появою власних грошей обіг іноземних і вагових монет не припинився, та все ж Європа побачила у Русі не варварів, а собі рівних саме після впровадження християнства та карбування власної монети [5, 56].

Володимир Святославович карбував златники та срібники. На монетах зображувався великий князь київський і державний герб у формі тризуба. До нашого часу збереглося дуже обмежена кількість цих монет. Відомо менше трьох з половиною сотень примірників.

Перший златник було випущено у 990 р. на честь хрещення Русі та заручин князя з візантійською принцесою Анною. Цей златник був куплений Георгом Бунге у Києві в 1796 р. в українського солдата. Мати цього солдата берегла монету як амулет і передала його сину на удачу. Згодом цей златник через колекції потрапив до Ермітажу у Петербург. Ще 4 златника було знайдено при розкопках у м. Пінську (Білорусь) у 1804 році: їх також передали в Ермітаж.

Срібники, карбування яких розпочалося також у 990 р., вирізнялися варіативністю. Перший тип срібника має на одній стороні зображення Христа, а на іншій Володимира та тризуба як символу його влади [4, 42]. Другий тип на аверсі має зображення великого тризуба, а на звороті – торс Володимира в кольчuzі і хрестом в руці. Третій тип має зображення Хреста та Володимира на троні і напис «а се його срібло» [1, 50]. Четвертий тип містить зображення Володимира та тризуба з хрестом посередині.

Абсолютно оригінальну групу давньоруських монет складають срібники з написом «Ярославове срібло». Саме така монета була знайдена в кінці XVIII ст. в Києві серед різного начиння до ікони в одній з церков і стала першою давньоруською монетою, відомою історикам і збирачам. Цей екземпляр виявився єдиним, виявленим на території південних князівств. Ця монета відразу ж була віднесена до карбування Ярослава Володимировича Мудрого. Наукове обґрунтування такої атрибуції першим запропонував академік А. А. Кунік в 1860 р. Монети Ярослава Мудрого виділяються оригінальністю типу, витонченістю і незвичайною ретельністю виконання. На лицьовій стороні є зображення Святого Георгія в плащі з списом у правій руці і щитом у лівій. На зворотному боці зображено князівський знак у вигляді тризуба [1, 55].

За правління Святополка був створений особливий тип срібняків, які складають всього чотири виключно рідкісні монети, які вважаються легендою. Вони викарбувані чотирма

різними штемпелями, які, проте, всі були виготовлені одним різьбярем. На монетах Святополка зображено його самого, а на іншій стороні монети – двозубець, у якого на лівому краї вгорі зображено хрест. Особливий інтерес становить легенда «Петро» або «Петрос», яка стала предметом гострих наукових дискусій. Більшість дослідників пояснюють напис тим, що Святополк мав хрещене ім'я Петро.

Таким чином, на загальному тлі історії давньоруського грошового обігу карбування давньоруських монет видається явищем епізодичним, короткочасним. Тим не менш, вона зіграла велику роль в сенсі декларування суверенітету і економічної потужності Давньоруської держави.

Список використаної літератури:

1. Янин В. Л. Нумизматика и проблемы товарно-денежного оборота в Древней Руси / В. Л. Янин // Вопросы истории. – М. : Мысль, 1955. – 400 с.
2. Спасский И. Г. Новые данные о златниках Владимира Святославича / И. Г. Спасский // Вспомогательные исторические дисциплины. – 1971. – Вып. VI. – 30 с.
3. Спасский И. Г. Русская монетная система. / И. Г. Спасский. – Л. : Аврора, 1970. – 236 с.
4. Толстой И. И. Древнейшие русские монеты великого княжества Киевского / И. И. Толстой. – С-Пт. : Тип. Императ. Акад. Наук, 1882. – 272 с.
5. Прохорова Н. В. Монеты и банкноты России. / Н. В. Прохорова – М. : Дом Славянской книги, 2007. – 500 с.

Науковий керівник: к. і. н., ст. викл. Абраумова О. М.

А. Зима

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

АКТ ЗЛУКИ ЯК ВТІЛЕННЯ ІДЕЇ СОБОРНОСТІ УКРАЇНИ

Цього року виповнюється сто років з початку першої спроби утворення української соборної держави. 22 січня 1919 р. відбулось об'єднання двох історично розділених гілок нашої Батьківщини в єдиний цілісно сформований організм. Одвічне прагнення народу вдалося втілити завдяки національно-визвольному рухові та державотворчим зусиллям східного й західного українства.

Після революції 1917-го в Росії українці отримали шанс відновити власну державність. У Наддніпрянщині постала Українська Народна Республіка, яка вже у 1918 р. IV Універсалом Центральної Ради твердо заявила про свою неподільність.

Не менш прогресивними були національно-визвольні рухи і на західноукраїнських землях. 1 листопада 1918 р. внаслідок занепаду Австро-Угорської імперії було проголошено Західноукраїнську Народну Республіку.

УНР і ЗУНР відрізнялись між собою політичними, економічними, соціальними і міжнародними орієнтирами. Коли в УНР основна увага приділялась соціальним питанням, правам національних меншин, то влада ЗУНР надавала перевагу проблемі національно-державного будівництва, створенню боєздатної армії. Та незважаючи на всі розбіжності, лідери двох українських держав задля зміцнення своїх позицій на міжнародній арені дійшли згоди про об'єднання.

Переддень і перші дні 1919 р. Україна зустрічала, маючи на своїй території ще, принаймні, чотири могутніх сили, які могли (і кожна окремо, і, зрештою, усі разом) істотно вплинути на долю багатомільйонного народу великої європейської країни. Таким чином, велику загрозу становили сили Антанти на Півдні, білогвардійської армії на території Східного Донбасу, Польщі та Румунії, а також невпинно зростала могутність повстанських загонів всередині УНР, так званий «внутрішній фронт» [1, 6].

Ініціатором об'єднання виступила ЗУНР, яка опинилась у загрозовій ситуації перед обличчям польської та румунської агресії. 6 листопада 1918 р. до Києва прибула делегація Національної Ради просити у Гетьмана П. Скоропадського військової і морально-політичної